

BANCNOTE (BANI DE URGENȚĂ) DE 20 HELLER ȘI 50 HELLER AUSTRIECE ÎN ANUL 1920 AFLATE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI DE ISTORIE SIGHIȘOARA* (II)

Iacob Mircea-Radu

Într-o prezentare anterioară încercam să vă familiarizez cu circulația în Austria a unor bancnote care au circulat imediat după primul război mondial, fiind intitulați „bani de urgență”, denumire ce ilustrează caracterul lor special, într-o perioadă specială, cea de după încheierea războiului.

În câteva cuvinte, să parcurgem un pic din istoria hellerului austriac, ca monedă care a circulat în perioada imperiului Austro-Ungar și pe teritoriul Transilvaniei.

Ca primă apariție, în secolul XIII, în Germania, la Schwäbisch Hall, se bătea moneda numită heller. Echivalentul acestuia în limba maghiară se numea filler iar circulația acestor bani, heller/filler în Transilvania începe odată cu înglobarea acesteia în Imperiul Austro-Ungar, începând cu anul 1867.

După constituirea monarhiei austro-ungare, în provinciile românești din noul imperiu au continuat să circule în mod legal două feluri de bani de argint: florinul austriac (1 fl = 100 Neukreuzer, crăițari) și talerul unional (Vereinthalter) emiși de Banca Națională Austriacă Privilegiată încă din anul 1857. Existau și așa-numitele "monede comerciale", precum "talerul levantin" (=2,10 fl), monedă de argint cu efigia Mariei Tereza, iar ca monede de aur, ducatul sau "galbenul" (=4,80 fl) și coroana (=13 fl). Conform legii monetare din România din anul 1867, 1 ducat avea valoarea de 11,75 lei. O bancă centrală austro-ungară a fost fondată abia în anul 1878, cu două sedii, la Viena și Budapesta. În Transilvania, noua bancă centrală avea filiale la Cluj și Arad. Prin reforma monetară din anul 1892, a fost înlocuită unitatea monetară austriacă de argint cu o monedă de aur, coroana (= 100 Heller/filler). Totuși, florinul de argint avea în continuare o putere de plată nelimitată, fiind echivalent cu 2 coroane. Sub-unitatea era a suta parte dintr-o coroană și era numită în germană Heller, iar în maghiară Fillér.¹

Primul Război Mondial a provocat o inflație nemaîntâlnită în istoria monarhiei austro-ungare. Astfel, la sfârșitul anului 1916, prețurile alimentelor au

* Prezentul articol are la bază prezentarea susținută în *Sala Festivă a Primăriei Municipiului Sighișoara* la data de 28 iunie 2021, cu ocazia aniversării a 123 de ani de la înființarea Muzeului de Istorie Sighișoara (24 iunie 1899).

¹ Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol II, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 131-132.

crescut cu 300 % față de nivelul lor antebelic. În același timp, coroana s-a depreciat internațional cu 89 %.

În mai multe state perdante, în primii ani de după război s-a înregistrat o accelerare constantă a procesului inflaționist, care a culminat în cele din urmă cu hiperinflația.² Printre urmările crizei generate de încheierea primei conflagrații mondiale, au fost inclusiv lipsa de monede în circulație (metalele fiind necesare în industria de război), ceea ce a condus la tipărirea așa numitor bani de urgență.

Termenul de bani de urgență este utilizat pentru a descrie bancnotele sau monedele produse de orașe sau de persoane fizice, care nu sunt autorizate să emită monede atunci când există o lipsă de monedă în circulație - de obicei, ca urmare a unor evenimente de război.³

Baza pentru emiterea acestor "bani de urgență" a fost ordinul executiv al Oficiului de Stat germano-austriac pentru Finanțe (așa cum se numea Ministerul de Finanțe la acea vreme) din 21 noiembrie 1918, care reglementa condițiile în care corporațiile publice, întreprinderile sau alte instituții puteau emite așa-numitele "jetoane de înlocuire a banilor" în caz de urgență în operațiunile de plată.⁴

Mai jos vom prezenta textul de lege din „Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich Nr. 34-35”, care se referă la emiterea de bani de urgență:

34.

„Instrucțiunea de executare a Oficiului de Stat germano-austriac al Finanțelor din 21 noiembrie 1918, privind emiterea de timbre de substituție monetară.

Cu autorizarea Consiliului de Stat, se decretează următoarele:
Emiterea de timbre înlocuitoare de bani (bani de urgență) de către corporațiile publice, asociațiile industriale, întreprinderi etc., pentru a remedia o urgență în operațiunile de plată cauzată de o lipsă temporară de mijloace legale de plată, este, în sensul legilor în vigoare, permisă numai cu aprobarea Oficiului de Stat German-Austriac al Finanțelor. Se aplică dispozițiile articolului VIII din partea IV a Decretului imperial din 21 septembrie 1899, Reichsgesetzblatt nr. 176.

² Suspanz, Christian, *Die österreichische Inflation 1918-1922*, în vol. Forschungsbericht Nr. 111 des Instituts für Höhere Studien, Wien, November 1976, p. 1.

³ Heidelinde Dimt și Wernfried L. Werneck, *Bergbaumotive auf oberösterreichischen Notgeldscheinen* în vol. Oberösterreichische Heimatblätter Herausgegeben vom Landesinstitut für Volksbildung und Heimatpflege in Oberösterreich, Nr. 32, Linz, 1978, p. 243.

⁴ Emil Puffer, *Notgeld in Oberösterreich – Der Kleingeldmangel 1919/20 un dessen Behebung* în vol. Oberösterreichische Heimatblätter Herausgegeben vom Landesinstitut für Volksbildung und Heimatpflege in Oberösterreich, Nr. 32, Linz, 1978, p. 103.

Pentru timbrele înlocuitoare de bani deja puse în circulație fără aprobare guvernamentală, se va obține fără întârziere aprobarea ulterioară a Biroului de stat financiar German-Austriac.

Pe durata punerii în circulație a însemnelor monetare, de către acestea, birourile emitente sunt obligate să mențină un sold în numerar la o instituție bancară a Băncii Austro-Ungare sau la Biroul de Economii Postale în valoare de suma respectivă de punere în circulație a însemnelor monetare sau să depună titluri de valoare corespunzătoare valorii de piață a acestora.

De regulă, perioada de circulație a jetoanelor de substituție a banilor nu trebuie să depășească trei luni.

Pentru emiterea de către municipalități a timbrelor de substituție monetară este necesară o hotărâre a consiliului municipal.

Tichetele de bani care urmează să fie emise trebuie să poarte o indicație clară a valorii în cuvinte și cifre, să desemneze cu exactitate autoritatea emitentă și să conțină detalii privind răscumpărarea (data de răscumpărare și biroul de răscumpărare).

Oficiul de Stat Germano-Austriac de Finanțe își rezervă dreptul de a acorda derogări de la principiile de mai sus din motive importante sau de a condiționa aprobarea sau îndeplinirea unor cerințe suplimentare; de asemenea, poate permite sau poate dispune acceptarea în loc de plată a bancnotelor false monetare puse în circulație în mod corespunzător la anumite trezorerii și birouri de stat.

Cererile de aprobare a emisiunii de monedă de urgență trebuie să conțină informații precise privind suma totală a emisiunii, valoarea nominală, zona de circulație și perioada de circulație, precum și data de răscumpărare; înainte de începerea emisiunii, trebuie să se prezinte documentele pe coperta prescrisă, o descriere a semnelor monetare, precum și dovezile. Prezentul decret intră în vigoare la data promulgării sale. Sylvester manu propria Steinwender manu propria.”⁵

Din anul 1919 găsim un anunț în „Landesgesetz- und Verordnungs-Blatt für das Land Salzburg” privind emiterea de bonuri de 10, 20 și 50 Heller pentru a remedia deficitul de monedă măruntă:

„138. Anunț din 3 octombrie 1919, privind emiterea de bonuri de 10, 20 și 50 de Heller pentru a remedia deficitul de monedă măruntă.

⁵ *Vollzugsanweisung des Deutschösterreichischen Staates für Finanzen vom 21.11.1918, betreffend die Ausgabe von Geldersatzzeichen*, în Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich Nr. 34-35, Jahrgang 1918, 8 Stück, Ausgegeben am 26 November 1918, p. 45.

Pentru a remedia urgența în operațiunile de plată cauzată de lipsa mijloacelor legale de plată, Consiliul Provincial din Salzburg emite bonuri pentru monedă mărunță, în conformitate cu instrucțiunea de punere în aplicare a Oficiului de Stat al Finanțelor Austriece din provincia Salzburg din 21 noiembrie 1918. Pentru a remedia starea de urgență cauzată de lipsa monedei legale, Consiliul Provincial din Salzburg, în conformitate cu instrucțiunile Oficiului de Stat pentru Finanțe din 21 noiembrie 1918, Staatsgesetzblatt. nr. 34, va emite înlocuitori de bani (bani de urgență), și anume o jumătate de 1 milion de bonuri de 10 helleri, 1 milion de bonuri de 20 de helleri și 1 milion de bonuri de 50 de helleri, care vor fi acceptate în orice moment, până la 31 decembrie 1919 inclusiv, la Oficiul teritorial din Salzburg și vor fi răscumpărate pentru moneda legală.”⁶

Învățăturile pentru evaluarea relației direcționale dintre variabilele economice au fost dobândite în anii 1920, în primul rând din teoria cantitativă care domina la acea vreme și din derivata acesteia, teoria parităților puterii de cumpărare.⁷

Nr. INV 5031 (**Fig. 1**)

Hârtie: albă

Dimensiune: 90 x 65 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: negru-gri

Tipăritura: deasupra scriere în chenar „Land Niederösterreich”, în părți în cerc „20 heller”, dedesubt viță de vie și stema Landului Niederösterreich, în mijloc imaginea abației Melk, situată pe malul Dunării, pe care trece un vapor cu aburi

Descriere Revers:

Fond: alb, în părți cifra 20, în chenar vegetal scris de culoare gri pe paisprezece rânduri „Kassenschein des Landes Niederösterreich über zwanzig heller
Zur Behebung der Kleingeldnot gibt das Land Niederösterreich auf Grund des Landtagsbeschlusses vom 29 April 1920 Kassenscheine im Gesamtbetrage von drei Millionen kronen aus.

Die Kassenscheine, die unverzinslich sind werden in der Zeit vom 15. Bis 31. Dezember 1920 beim n. ö. Landes=Obereinnehmeramte in Wien in gesetzlichem Bargelde eingelöst.

Das Land Niederösterreich haftet für die Einlösung der Kassenscheine mit seinem ganzen beweglichen und unbeweglichen Vermögen.

Die Nachahmung der Kassenscheine wird gesetzlich bestraft.

Wien, im Mai 1920

⁶ Kundmachung vom 3. Oktober 1919, betreffend die Ausgabe von Gutscheinen über 10, 20 und 50 heller zur Behebung des Kleingeldmangels, in Landesgesetz- und Verordnungs-Blatt für das Land Salzburg, Nr. 138, Jahrgang 1919, CXXX Stück, Ausgegeben und verstanden am 6 Oktober 1919, p. 547.

⁷ Suspanz, Christian: *Die österreichische Inflation 1918-1922*, în Forschungsbericht Nr. 111 des Instituts für Höhere Studien, Wien, November 1976, p. 2.

Der n. ö. Landesrat”, dedesubt semnăturile adjunctului, guvernatorului, și a responsabilului financiar de culoare gri, în afara chenarului numele tipografiei „Christoph Reisser’s Söhne, Wien”

Nr. INV 5032 (Fig. 2)

Hârtie: albă

Dimensiune: 80 x 59 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: albastru

Tipăritura: deasupra scriere în semicerc în chenar „Land Niederösterreich”, în părți în cerc vegetal „20 heller” care se continuă și în stânga și în dreapta, în mijloc un vârf de munte și o persoană cu o căruță pe un drum care trece pe lângă o apă.

Descriere Revers:

Fond: albastru, deasupra în părți „II Auflage.” în chenar hașurat și ondulat, în părți cifra 20, scris de culoare albastră pe paisprezece rânduri „Kassenschein des Landes Niederösterreich über zwanzig heller

Zur Behebung der Kleingeldnot gibt das Land Niederösterreich auf Grund des Landtagsbeschlusses vom 23 Juni 1920 Kassenscheine im Gesamtbetrag von weiteren drei Millionen Kronen aus.

Die Kassenscheine, die unverzinslich sind werden in der Zeit vom 15. Bis 31. Dezember 1920 beim n. ö. Landes=Obereinernehmeramte in Wien in gesetzlichem Bargelde eingelöst.

Das Land Niederösterreich haftet für die Einlösung der Kassenscheine mit seinem ganzen beweglichen und unbeweglichen Vermögen.

Die Nachahmung der Kassenscheine wird gesetzlich bestraft.

Wien, im Juli 1920.

Der n. ö. Landesrat”, dedesubt semnăturile adjunctului, guvernatorului, și a responsabilului financiar de culoare albastră, în afara chenarului numele tipografiei „Druckerei n.-o. Landesbahnen”

Nr. INV 5034 (Fig. 3)

Hârtie: albă

Dimensiune: 75 x 50 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: albastru

Tipăritura: deasupra scriere în chenar vegetal „Notgeld der Gemeinde Pitzenberg Die Gemeinde Pitzenberg HaftPt Für Diesen Schein Bis Zum 1 Oktober 1920 d. Bürgerm. în părți două imagini din municipiul Pitzenberg care se continuă și în stânga și în dreapta cu un chenar hașurat, cu forme geometrice, sub chenar în partea din stânga numele graficianului „K. Roithinger Schw.”, la mijloc numele tipografiei „Presvereins-Druckerei im Wien”

Descriere

Revers:

Fond: albastru, în chenar hașurat „Zwanzig”, în părți stânga-dreapta, sus jos fructe, care sunt împărțitela rândul lor de un chenar hașurat cifra 20, la mijloc imagine rurală, un om arând un ogor cu doi cai, iar dedesubt cuvântul „Heller”, iar dedesubt „Gemeinde Pitzenberg”

Nr. INV 5035 (**Fig. 4**)

Hârtie: albă

Dimensiune: 75 x 50 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: albastru-gri

Tipăritura: într-un chenar hașurat deasupra în părți cifra 20, dedesubt diferite imagini, obiecte sociale, dedesubt chenar semicircular deasupra scrierea „Gutschein” dedesubt cifra 20 care împarte cuvântul „heller”, dedesubt într-un chenar care imită pergamentul scrierea „Diese gutschein werden vom oberösterreichischen Landesrate zur Abhilfe gegen den Kleingeldmangel ausgegeben und bis zu den öffentlich verlaufbaren Endterminen durch die oberösterreichische Landeskasse in gesetzlichem Bargelde eingelöst Die Nachahmung dieser Gutscheine unterliegt der gesetzlichen Strafe”

Descriere Revers:

Fond: albastru-gri, în chenar hașurat în părți motive florale și vegetale, deasupra scrierea „Für die Einlösung dieses Gutscheines in gesetzlichem Bargelde innerhalb der bestimmten Frist haftet das Land Oberösterreich Linz am 1 Marz 1920”, dedesubt semnăturile viceguvernatorului, guvernatorului, responsabilului financiar și a primarului, dedesubt într-un chenar semicircular „Zwanzig heller”

Nr. INV 5036 (**Fig. 5**)

Hârtie: albă

Dimensiune: 90 x 65 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: maro

Tipăritura: chenar în colțuri cu forme geometrice și hașurat la mijloc, în partea din stângă chenar în formă de octagon cu cifra 50 și stema Landului Niederoesterreich pe fond geometric, în partea din dreapta sus scrierea Kassenschein și cifra 50 dedesubt heller totul pe fond geometric, în mijloc imaginea castelului Burg Kreuzenstein, dedesubt pe o eșarfă scrierea Land Niederoesterreich

Descriere Revers:

Fond: maro, în chenar cu linii ondulate deasupra în părți „II Auflage.” în părți în cerc zimțat cifra 50, scriere pe paisprezece rânduri de culoare maro „Kassenschein des Landes Niederoesterreich über zwanzig heller

Zur Behebung der Kleingeldnot gibt das Land Niederoesterreich auf Grund des Landtagsbeschlusses vom 23 Juni 1920 Kassenscheine im Gesamtbetrage von weiteren drei Millionen kronen aus.

Die Kassenscheine, die unverzinslich sind werden in der Zeit vom 15. Bis 31. Dezember 1920 beim n. ö. Landes=Obereinnnehmeramte in Wien in gesetzlichem Bargelde eingelöst.

Das Land Niederoesterreich haftet für die Einlösung der Kassenscheine mit seinem ganzen beweglichen und unbeweglichen Vermögen.

Die Nachahmung der Kassenscheine wird gesetzlich bestraft.

Wien, im Iuli 1920

Der n. ö. Landesrat”, dedesubt semnăturile adjunctului, guvernatorului, și a responsabilului financiar de culoare maro, în afara chenarului numele tipografiei „Druckerei n.-ö. Landesbahnen”

Nr. INV 5037 (Fig. 6)

Hârtie: albă

Dimensiune: 90 x 65 mm.

Filigran: fără

Descriere Avers

Fond: verde

Tipăritura: chenar plin cu scrierea deasupra „Wien Funfzig Heller Wien”, dedesubt „Gemeinde Wien Funfzig Heller Gemeinde Wien”, în stânga și dreapta „Funfzig Heller”, dedesubt litera „K” într-un chenar hașurat, care se continuă cu scrierea „assenschein” pe fond hașurat, în dreapta cifra 50 în pătrat perlat, dedesubt imaginea primăriei din Viena, dedesubt stema Austriei, și scrierea „Der Stadtgemeinde Wien Über Fünfzig heller”, al doilea scriere este despărțită de prima printr-o linie dublă cu cercuri dedesubt, al doilea scris „Die Gemeinde Wien Haftet Für Diese Verbindlichkeit Mit Ihrem Ganzen Beweglichen U. Unbeweglichen Vermögen Wien, Am 21 November 1919

Descriere Revers:

Fond: verde, în chenar vegetal în părți în cerc cifra 50, scriere pe treisprezece rânduri de culoare verde „Kassenschein der Stadtgemeinde Wien über 50 heller

Zur Linderung der Kleingeldnot gibt die Gemeinde Wien für weitere zwei Millionen kronen Kassenscheine aus.

Diese Kassenscheine lauten auf 50 heller, sind unverzinslich werden von der Gemeinde Wien bis 30 Juni 1920 in zahlung genommen und in der Zeit vom 1 bis 30 Juni 1920 in gesetzlichem Bargelde eingelöst.

Die Nachahmung dieses Kassenscheines wird gesetzlich bestraft.”

**BANKNOTES (EMERGENCY MONEY) OF 20 and 50 AUSTRIAN HELLER,
FROM THE YEAR 1920 IN COLLECTION HISTORY MUSEUM OF SIGHIȘOARA
(II)
(Summary)**

This article deals with the problem of the shortage of small coins after the First World War and the printing of so-called hellers (emergency money).

Among the consequences of the crisis generated by the end of the First World War, there was also a lack of coins in circulation (metals being necessary in the war industry), which led to the printing of the so-called emergency money, of which there are some copies in our museum.

In several losing states, the early post-war years saw a steady acceleration of the inflationary process, eventually culminating in hyperinflation.

The Austrian banknotes shown in this article are from 1920 and are replacements for the small coins needed by the war industry.

The announcement of 3 October 1919 concerning the issue of 10, 20, 50 heller notes to remedy the shortage of small coins can be found in the Landesgesetz- und Verordnungs-Blatt für das Land Salzburg.

Cuvinte cheie: bani de urgență, Imperiul Austro-Ungar, Oficiul de Stat al Finațelor Austriece, Banca Austro-Ungară, Muzeul de Istorie Sighișoara.

Keywords: emergency money, Austro-Hungarian Empire, Austrian State Finance Office, Austrian-Hungarian Bank, Sighișoara History Museum.

Fig. 1

Fig. 2

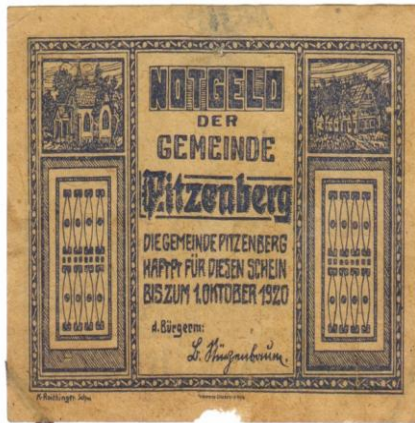

Fig. 3

Fig. 4.

Fig. 5

Fig. 6.

